

Глобалізація та її виклики для національних суверенітетів: аналіз впливу глобалізаційних процесів на сучасне міжнародне право

*Панасюк Олександр Петрович¹, Олійник Світлана Миколаївна²,
Литовченко Віктор Петрович³*

Опубліковано	Секція	УДК
02.07.2024	Право	321.011

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12625395>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Глобалізація — це процес, що бере початок у далекому минулому і демонструє, як розвиток торгівлі та технологій сприяв посиленню взаємозв'язку та взаємозалежності між різними частинами світу. Це явище охоплює економічні, соціальні, політичні та правові аспекти розвитку кожної окремої країни.

У статті досліджено питання розвитку планетарного суспільства в умовах глобалізації, аналіз її специфіки в розрізі міжнародних правових аспектів, здійснено аналітичний огляд позитивних та негативних наслідків глобалізаційних процесів для міжнародних правових процесів. Окремо розглянуто погляди українських, американських та європейських науковців на визначення термінів «глобалізація», «глобальний уряд» та «глобальне управління».

Визначено завдання міжнародної правової спільноти, яке полягає в тому, щоб спиратися як на традиційну національну політичну теорію, так і на інноваційні дослідження нової глобальної соціальної реальності з метою розробки наступного покоління глобальних інститутів і доктрин, здатних забезпечити глобальне правосуддя як для світової спільноти, так і для кожного окремого громадянина.

Проаналізовано сучасні виклики, які зумовлює глобалізація в міжнародному праві, зокрема механізми регулювання застосування сили, поступове зниження суверенітету, сприйняття дедалі більш неминучих масових загроз безпеці в глобалізованому світі, зростання транснаціональних терористичних груп, що створює складні проблеми законності застосування сили, вагання міжнародних правових інститутів щодо того, чи завжди всі перші застосування сили є незаконними, особливо коли вони мають начебто доброзичливу мету захисту населення, розвиток феномену права на ведення війни (jus

¹ кандидат історичних наук, доцент кафедри права, Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ МАУП», sasha-p@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9871-3441>

² кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, ВНЗ «Національна академія управління», kolosssok@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9853-4056>

³ кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, факультет агротехнологій та економіки, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут», viktorpl08@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0532-0188>

ad bellum) та зміна феномену насильства. Для висвітлення цих питань було проаналізовано російсько-українську гібридну війну.

Станом на сьогодні питання глобалізації все ще викликає чимало дискусій. З огляду на багатовекторність та суперечливість цього явища, складність процесів і проблем розвитку сучасної держави й права досліджувана тема залишається актуальною й релевантною.

Ключові слова: економічна інтеграція, національний суверенітет, міжнародні відносини, вплив глобалізації, захист національних інтересів, гібридна війна.

Globalisation and its Challenges for National Sovereignities: Analysis of the Impact of Globalisation Processes on Modern International Law

Annotation. Globalization is a process that began in the distant past and describes how trade and technology have made the world more connected and interdependent. This phenomenon covers the economic, social, political and legal aspects of the development of each individual country.

The article examines the issue of the development of the planetary society in the conditions of globalization, analyses its specifics in terms of international legal aspects, carries out an analytical review of the positive and negative consequences of globalization processes for international legal processes. The views of Ukrainian, American and European scientists on the definition of the term's «globalization», «global government» and «global governance» are considered separately.

The task of the international legal community is defined, which is to rely on both traditional national political theory and innovative research on the new global social reality in order to develop the next generation of global institutions and doctrines capable of ensuring global justice both for the world community and for each individual citizen.

The current challenges caused by globalization in international law are analysed, in particular the mechanisms for regulating the use of force, the gradual decline of sovereignty, the perception of increasingly imminent mass threats to security in the globalized world, the growth of transnational terrorist groups, which creates complex problems of the legality of the use of force, the hesitancy of international legal institutions regarding whether all the first uses of force are always illegal, especially when they have a seemingly benevolent purpose of protecting the population, developing the phenomenon of the right to wage war (jus ad bellum) and changing the phenomenon of violence. To highlight these issues, the Russian-Ukrainian hybrid war was analysed.

As of today, the issue of globalization still causes a lot of debate. Given the multi-vector nature and contradictions of this phenomenon, the complexity of the processes and problems of the development of the modern state and law, the research topic remains relevant and relevant.

Keywords: economic integration, national sovereignty, international relations, impact of globalisation, protection of national interests, hybrid warfare.

Вступ

У сучасних наукових працях загальноприйнятим та доцільним є розрізнення двох тенденцій розвитку світового суспільства – глобалізації та регіоналізації [1, с. 114].

Дослідження впливу глобалізації на міжнародне право стає ключовим для розуміння сучасних викликів, які виникають перед країнами та міжнародною спільнотою. Шляхом аналізу цього впливу можна краще зрозуміти зв'язок між глобальними тенденціями та принципами національного права, що сприятиме знаходженню оптимальних рішень у контексті сучасної світової реальності.

Особливістю досліджень вказаної тематики є прагнення пояснити ситуацію, що склалася на міжнародному рівні; виявити модифікацію структурних зв'язків між світовими та локальними гравцями; висвітлити ступінь впливу міжнародних суб'єктів і

рішень урядовців на такі чинники як національний потенціал країн, соціогуманітарні й економічні реалії, міжрегіональне суперництво, спрямування дій і правові межі втручання міжнародних організацій тощо. Значний руйнівний вплив на сучасну систему міжнародних відносин мають міжнародний тероризм, глобальні проблеми, наприклад пандемія COVID-19 чи інші хвороби, що зумовлюють непередбачувані наслідки, а також, звісно, нові війни XXI століття, зокрема, міжнародний та інформаційний тероризм, інформаційні й гібридні війни тощо [2, с. 75].

Безперечно, глобалізація впливає на місце, роль і функції сучасної держави, яка протистоїть глобалізаційним викликам, при цьому зберігаючи свій суверенітет [3, с. 200].

У статті проаналізовано праці українських, американських та європейських науковців щодо позитивних та негативних рис глобалізації в сучасних умовах. Ю. Горенко та О. Євтушенко спрямували свою увагу на визначення поняття глобалізації та дослідження розвитку цього процесу, його характеристик та взаємозалежності процесів у світі. [3]. Є. Львова з'ясувала співвідношення понять глобального уряду та управління [6]. М. Харламов досліджував ідею та види міжнародних конфліктів, зокрема, яким чином глобалізаційні процеси сприяють їх появі та розв'язанню [8]. В. Легкодух проаналізував аспекти впливу пропаганди на громадянське суспільство під час інформаційних та гібридних воєн, які набули поширення в період глобалізаційних процесів [9]. О. Саган зосередив увагу на інформаційному тероризмі, який поки що не має меж завдяки, зокрема, процесам глобалізації та безбар'єрності [10].

Метою статті є аналіз тенденцій глобалізаційних процесів та їх впливу на сучасне міжнародне право, а також висвітлення викликів, які постають перед національними суверенітетами в контексті цього впливу.

Завдання статті: 1) дослідити поняття, сутність та особливості процесу глобалізації, його вплив на учасників світового співтовариства, зокрема на держави та їхній суверенітет, їхніх громадян, міжнародні організації; 2) виявити, яким чином відбувається вплив на учасників вказаного процесу, а також визначити наскільки він є позитивним; 3) дослідити поняття глобального уряду та управління, проаналізувати тенденції та характеристики глобалізації, риси та наслідки.

Результати

Поняття глобалізації. Початком глобалізаційних процесів можна вважати ще шовковий шлях – давню мережу торговельних шляхів від Китаю до Середземномор'я, який використовувався ще між 50 р. до н. е. і 250 р. н. е., і, відтак, є найвідомішим раннім прикладом обміну ідеями, продуктами та звичаями.

Активізувавшись в епоху досліджень та продовжуючи розширюватися в епоху революції, індустріалізації, колонізації та воєн у XVIII-XX ст., глобалізація прийшла до нас у її сучасному вигляді, почавши нову епоху інформатизації, що, своєю чергою, призвело до її значного впливу на міжнародне право.

Розвиток держави та її інтеграція у світовий простір, зокрема європейський, вимагає вивчення питань, пов'язаних із процесами глобалізації, адже остання в процесі еволюції мала вплив на всі суспільні аспекти – політику, культуру, соціальну сферу тощо [3, с. 200].

Термін глобалізація – це трансформаційний взаємопов'язаний процес, який просторово організовує локальні, регіональні й світові економічні зав'язки та релевантні соціальні відносини [3, с. 200].

Поширення вказаний термін набув у 80-90 рр. минулого століття, що було пов'язано з Гарвардською школою бізнесу та всесвітньою діяльністю транснаціональних корпорацій. Так, цим терміном скористався Дж. Маклін у 1981 році

для характеристики історичного процесу посилення глобалізації суспільних відносин, а за два роки, 1983 року, його у своїй статті також використав американський професор Т. Левітт, пояснюючи економічне підґрунтя феномену, який полягає в злитті ринків конкретних та відповідних продуктів, що виробляють великі транснаціональні корпорації [3, с. 202].

Вченими з усього світу глобалізація розглядається як просторова тенденція створення єдиного глобального суспільства, в основі чого лежить посилення взаємної залежності національних/регіональних економік, що призводить до інтеграції держав і народів шляхом удосконалення зв'язку та способу комунікації, усуваючи штучно створені перешкоди різним потокам товарів, а також капіталу та людей через встановлені державні кордони [3, с. 200].

Переваги та недоліки глобалізації є предметом постійних дискусій. Дослідження міжнародного права, на яке глобалізація має сильний вплив, створює міждисциплінарні виклики: багато концептуальних і теоретичних дискусій про глобалізацію ігнорують або применшують право як важливий чинник. Поширене розуміння глобалізації передбачає три її головні аспекти: економіку, культуру та політику. Правовий аспект залишається відсутнім.

До того ж варто зауважити, що глобалізаційні процеси прямо впливають на правові системи, які є унікальними в різних країнах чи регіонах, але водночас наближуються одна до одної.

Так, звісно, існують різні класифікації правових систем. Найпоширенішим варіантом є класифікація, згідно з якою виокремлюють чотири системи:

- романо-германська;
- англосаксонська;
- соціалістична;
- мусульманська.

Очевидним є те, що жодна класифікація не може бути однозначно вичерпною, оскільки будь-яке групування правових систем здійснюють у певному методологічному контексті та з оглядом на конкретні дослідницькі цілі, тому кожний такий поділ на правові сім'ї матиме лише відносний характер.

На думку Г. В. Логвинського, необхідно дати змогу кожному науковцю розробити власний підхід до класифікації правових систем, де відправною точкою визначення вказаних аспектів є історично та теоретично обґрунтована типологія правових систем, що може і має бути доповнена й розвинена з урахуванням сучасних тенденцій [7, с. 20].

Сутність глобалізації. Глобалізація як поняття не можна трактувати однаково з огляду на специфіку сфери дії. Разом із тим спільним є те, що глобалізація полягає в розширенні й зміцненні взаємних зв'язків та залежності між різними чи рівними суб'єктами (індивід, держава, транснаціональна корпорація, міжнародна інституція) [4, с. 13].

Взаємозалежність держав почалася насамперед в економічній сфері, і лише в кінці минулого століття вона вийшла за межі економіки, пов'язавши єдиними економічними, політичними, соціальними та культурними взаєминами всі людські співтовариства [3, с. 204].

Глобалізація поступово охоплює всі сфери суспільного й повсякденного життя, створює умови для інтеграції та взаємодії в різних видах діяльності, зачіпає сутність суверенітету держав. Відбувається процес системного та загального переходу функціонування суспільства з рівня переважно національного на наднаціональний чи міжнародний шляхом створення й зміцнення в ньому транснаціональних, міждержавних взаємозв'язків і взаємодії в усіх сферах життя – політичній, економічній, правовій, соціальній, культурній, навіть екологічній [3, с. 204–205].

У колективній монографії С. П. Калініна вказує на поширення глобалізації економіки на всі аспекти з виробництва та реалізації. Глобалізація розвиває до світових масштабів одночасно як фінансові ринки, так і ринки капіталу й праці, що згодом успішно трансформуються в систему, в якій процес міжнародного перетікання капіталів і трудових послуг визначається різницею між рівнями доходів (мається на увазі прибуток на капітал та величина оплати праці) в різних частинах новоствореної системи [5, с. 8].

При цьому, глобалізація змінює природу соціальних відносин на національному й «глобальному» рівнях і прокладає шлях до глобальної спільноти й глобальної справедливості, навіть в умовах, які прийнято вважати суворими та комунітарними. Ця зміна, відповідно, має фундаментальний вплив на можливості, які відкриває міжнародне право.

Публічне управління. Сьогодні межі між національними й міжнародними структурами управління дедалі більше розмиваються, з'являються інтегровані в мережу регуляторні органи, які працюють у форматі глобального управління, що, як наслідок, модифікує вимоги до формату норм регулювання наднаціональних відносин, оскільки це регулювання вимагає адаптації до нових цінностей, зростає роль цілей, формується динамічність і важливість часових параметрів [6, с. 44–45].

Так, часто можна натрапити на думку, що поняття «глобальне управління» (global governance) ототожнюється з іншим, дещо схожим, але не тотожним поняттям «глобальний уряд» (global government). Проте Є. О. Львова вважає, що ці два поняття мають досить різну семантику, зокрема глобальне управління – це сталий процес реалізації глобальної влади, а глобальний уряд діє у вигляді своєрідного визначеного політичного інституту, що має бути забезпечений нормативно-правовим підґрунтям [6, с. 45–46].

Глобалізація світової економіки є об'єктивно спостережуваним та досліджуваним процесом, що демонструє реалії нинішнього етапу загального світового розвитку, тобто є якісно новим явищем в історії розвитку людства, коли рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили та обмін ними виходить за межі державних кордонів і з 60-х років ХХ ст. набуває постійної форми міжнародного взаємозв'язку національних економік та постійного зростання обсягів світової торгівлі [5, с. 6].

Процес глобалізації характеризується [5, с. 6]:

- посиленням взаємної залежності економік країн світу;
- цілісністю та єдністю світового господарства;
- тенденцією до відкритості локальних ринків;
- поглибленням міжнародного поділу та кооперацією праці.

Отже, глобалізація прямо впливає на передачу державою своїх функцій суб'єкта міжнародного права зовнішньому контролю наднаціональних органів [5, с. 6], адже глобалізація підсилила світову взаємозалежність і взаємопов'язаність, поєднала культурні й соціологічні чинники, сприяла масовому переходу країн до демократії, вплинула на розвиток суспільства і всіх сфер людської діяльності [3, с. 200].

Напрями глобалізації. Глобалізація кидає виклик багатьом традиційним припущенням про міжнародне право, а відтак виокремлюються декілька нових тенденцій для національних суверенітетів, зокрема інтернаціоналізація; витіснення національної держави зі сфери прав людини та заміна її міжнародними інститутами.

Вчені різних країн сьогодні виокремлюють три основні напрями впливу глобалізації на міжнародне право, зокрема, на його розуміння та методологію пізнання [4, с. 13–14]:

- перший – вплив глобалізації на взаємовідносини національних правових систем, посилення їхньої взаємозалежності та взаємозв'язку, тобто дослідження

загальної системи, утвореної внаслідок тісного зв'язку та взаємодії правових систем;

- другий – вплив у зміні головного підходу до розвитку права, що спрямований на розв'язання проблем світового масштабу;
- третій – вплив на підхід до інтерпретації права та методології пізнання, адже видозмінюються старі більше неактуальні концепції та виникають нові правові підходи, фундаментом яких є нова ідеологія, правова культура, оновлена методологія пізнання навколишнього правового середовища.

Позитивні та негативні риси глобалізації. Коли мова йде про міжнародне право, глобалізація є одночасно викликом і обіцянкою. Ми можемо зробити висновок про необхідність докласти значних нормативних зусиль через обсяг і значення людської діяльності, зумовлені глобалізацією. Міжнародне право, своєю чергою, призначене для забезпечення цього процесу. Однак, варто також не забувати про те, що це одночасно і серйозний виклик, оскільки глобалізація – це не стільки явище, яке чекає на регулювання міжнародним правом, скільки явище, яке активно впливає на суб'єкти, об'єкти та саму природу міжнародного права.

Прихильники глобалізації наполягають на тому, що держави делегують частину своїх владних повноважень наднаціональним організаціям, що є абсолютно прийнятним, адже держави не відмовляються від свого суверенітету на користь цих організацій і продовжують діяти в межах національних інтересів [3, с. 207].

До того ж позитивними рисами глобалізації визнають [3, с. 208]:

- відкритість глобального суспільства;
- пришвидшення обігу товарів, послуг та інформації;
- розширення ринків збуту національних виробників;
- зростання міжнародного туризму;
- впровадження нових знань та технологій;
- розвиток міжнародної освіти через академічну мобільність тощо.

Позитивним результатом також є утворення спільних підприємств з менш розвинутими країнами, тобто інвестиції в їхню економіку, при чому відбувається запровадження нових технологій та методів організації виробництва та управління. Це певним чином позбавляє менш розвинуті країни витрат на організацію виробництва та дозволяє підвищити власні темпи зростання економіки [3, с. 208].

Проте глобалізація має і негативні аспекти, зокрема [3, с. 209]:

- зростання розриву між багатими й бідними прошарками населення (як в межах одного суспільства, так і між різними країнами),
- цифровий та інформаційно-технічний розрив (між тими, хто має постійний доступ до Інтернету, і тими, хто його не має);
- нерівність у розподілі доходів;
- підрив національного суверенітету;
- виникнення суперечностей, конфліктів, воєн між державами;
- нераціональне використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища, що породжує низку екологічних проблем;
- постійне зростання тіньового бізнесу, корупції;
- прояви тероризму, екстремізму.

Суперечливими аспектами глобалізації І. О. Костира називає такі [1, с. 115]:

- посилення ірраціональної складової в житті людини,
- обмеження вільного доступу до ресурсів більшості населення планети,
- формування суспільства тотального споживання,

• розважальний та беззмістовний характер сучасних інформаційних технологій.

Таким чином, глобалізація може бути причиною таких негативних наслідків для світового співтовариства, як соціально-економічні наслідки, зокрема пандемія COVID-19, воєнно-політичні конфлікти, гібридні війни, інформаційна революція, нарощування ядерного потенціалу, тероризм, екстремізм, майнове розмежування людей, посилення бідності, екологічна та інформаційна небезпеки, вичерпність ресурсів, корупція тощо та є «основною загрозою світу, який стоїть на краю прірви» [3, с. 208].

Суперечності між країнами. В основі міжнародних відносин лежать суперечності між країнами, які виникають з інтересів окремих держав, різних союзів або військово-політичних блоків. Ці суперечності часто призводять до небезпечних міжнародних криз і збройних конфліктів із серйозними наслідками для всього світового співтовариства [8, с. 198].

Існують різні способи розв'язання конфліктів: за допомогою насильства, збройної агресії або мирним шляхом. Збройні конфлікти коштують людству вкрай дорого як у людському, так і в матеріальному вимірах, тому виникає нагальна потреба знайти способи уникнення збройного розв'язання суперечностей [8, с. 199].

Традиційно вважалося, що міжнародне право в основному стосується міждержавних питань, таких як класичні питання війни та миру або дипломатичних відносин. Попри те, що міжнародне право все ще займається такими питаннями, глобалізація докорінно змінила спосіб, у який це робиться. Прикладом цієї тенденції є давня спроба міжнародного права регулювати застосування сили, яка, напевне, стала основою та визначальною боротьбою з минулих століть. Хоча колись здавалося, що міжнародне право досягло значних успіхів у регулюванні міждержавних воєн (як приклад можна назвати Нюрнберг чи Першу війну в Перській затоці), глобалізація загрожує серйозним скороченням масштабів цих досягнень. По-перше, поступове зниження суверенітету та принаймні сприйняття дедалі більш неминучих масових загроз безпеці в глобалізованому світі забезпечили новий стимул подолати міжнародні обмеження. Зростання транснаціональних терористичних груп створило складні проблеми щодо законності застосування сили. У результаті посиленого акценту на нормах, що захищають людей, міжнародне право також показало, що вагається щодо того, чи завжди всі перші застосування сили є незаконними, особливо коли вони мають начебто доброзичливу мету захисту населення. Ці події, пов'язані з глобалізацією, призводять до розвитку права на ведення війни (*jus ad bellum*), яке в сучасних умовах виглядає неправомірним.

Крім того, що видається ще важливішим, глобалізація докорінно змінила феномен насильства, який прагне регулювати міжнародне право. У той час як міждержавні війни залишаються проблемою, яка посідає важливе місце в порядку денному міжнародного співтовариства, широкомасштабні явища неміжнародного насильства (внутрішні конфлікти чи вчинення сувереном масових злочинів) привертають увагу як всередині кожної окремої суверенної держави, так і поза її межами.

Можливо, це і є причиною появи політики умиротворення («*appeasement*»), відповідно до якої варто поступитись державі-агресору заради компромісів, на які йде країна, щоб утримати ворога від руйнування миру або застосування гострих заходів. Ця стратегія не означає примирення чи бездіяльності. Вона передбачає використання дипломатичних, економічних і політичних засобів для запобігання або врегулювання конфліктів замість військового втручання [8, с. 199].

М. Харламов та М. Чиркіна-Харламова визначають, що сучасна політика умиротворення може мати різні форми залежно від конкретних геополітичних ситуацій та учасників [8, с. 199], зокрема:

- використання дипломатичних шляхів та переговорів для вирішення конфліктів;
- укладення міжнародних договорів та угод;
- використання діяльності міжнародних організацій;
- розміщення дипломатичних місій та військових сил у конфліктних регіонах для сприяння мирному вирішенню конфлікту.

Окрім цього, міжнародне право стає все більш актуальним для вирішення низки питань, які не є чітко міжнародними, але які можна схарактеризувати як глобальні. Глобальні проблеми – це проблеми, які виникають на рівні всього світу і для вирішення яких держава як нормативна одиниця виявляється недостатньою. Зазвичай вони стосуються регулювання глобальних «суспільних благ». Деякі «глобальні» питання є класичними питаннями міжнародного права, які були переформульовані в умовах глобалізації, наприклад морське право поступово перетворюється з першочергового питання юрисдикції на питання спільного використання ресурсів, управління запасами та захисту навколишнього середовища.

Апелюючи до вищенаведеного, важливо зазначити, що культурна дипломатія в останні десятиліття стала одним із найдієвіших інструментів взаємовідносин між державами, зокрема вона почала впливати на зміну багатьох стереотипів у різних суспільствах після розпочатої Російською Федерацією агресії проти України у 2014 році, яку можна навести як приклад неправомірного застосування сили, з яким міжнародне право, на жаль, поки що не здатне впоратись [1, с. 113].

Гібридна війна станом на сьогодні є міждержавним викликом, що спонукає різні країни та їхніх союзників по всьому світу переосмислювати й реформувати свої оборонні комплекси й доктрини, адже якщо класична війна є відомішою й зрозумілішою для людства, то часто приховані стратегії гібридної війни є новим, маловивченим, явищем, що дає можливість псевдоправовим режимам тоталітарних держав досягати успіху в їхніх злочинних діях [9, с. 194].

Гібридна війна як підхід до ведення збройної агресії поєднує різнопланові стратегії, засоби і є складною за своєю суттю: вона завжди передбачає швидкі реакцію та адаптацію до подій [9, с. 195]

Вказане вище окреслює те, наскільки необхідним в умовах глобалізаційних процесів є досконале вивчення таких складних явищ як гібридна війна, інформаційна війна, їхні складові, однією з яких є пропаганда, що також впливає на державний суверенітет і є викликом для міжнародного права [9, с. 194].

Методика ведення гібридної війни – це не лише про ефективну військову агресію, спрямовану на інших, а й уникнення відповідальності, зокрема невиконання норм міжнародного права. Гібридні методи війни є такими, що складно піддаються доказуванню, ідентифікації, оскільки сторона-агресорка маскує власні агресивні дії, наприклад, під «миротворчу місію», «моніторингову місію» тощо [9, с. 195].

На жаль, Росія краще розвинула потенціал гібридної війни порівняно з колективним демократичним світом. Це зумовлено національною історією та культурою країни. Росія не лише є правонаступницею СРСР, але й була його основою, центром радянського комуністичного режиму. Крім того, раніше Росія була ідеологічною союзницею нацистської Німеччини. Варто зауважити, що саме ці країни мають значний досвід у розвитку гібридних методів ведення війни.

Додатково варто зазначити про інформаційну війну, яка є складовою гібридних воєн, але і самостійно є загрозою для міжнародного права та взаємозалежності країн у світі.

Так, дія інформаційного терору найвідчутніша в суспільстві, де значний вплив має думка, висловлена через медіа. Таким способом інформаційний тероризм став

ефективною зброєю в країнах, що мають можливість контролювати ЗМІ та оперативно впливати на формування свідомості визначених соціальних груп через чітко сформовані й прості медіапопослання [10, с. 14].

Активізацію інформаційного тероризму та розробку стратегії протистояння новій загрозі зумовили три чинники [10, с. 14–15]:

- масовізація інформаційних технологій, що призвела до зміни сенсу інформації, від якої залежить повсякденне життя людини;
- демасифікація суспільного буття, що перебуває в залежності від медіа;
- глобальна система комунікації, що відкрила кожному націю для зовнішнього впливу.

Сучасні глобалізаційні процеси, зумовлюючи посилення міграційних течій, змінюють у свідомості людей сприйняття кордонів, зокрема й політичних [11, с. 238].

Серед позитивних моментів такого світосприйняття науковці визначають [11, с. 238]:

- поширення космополітизму;
- формування пост конвенціонального патріотизму, особливо серед молоді;
- посилення засад планетарної етики.

Так, новостворені медіа перетворилися на трансформаційний чинник психіки людини, яка у процесі глобалізації почала майже втрачати свою культурну ідентичність і здатність орієнтуватися в постійно збільшуваному потоці інформації [10, с. 15].

Загрози суверенітету. Глобалізація утворює загальний зміст і є наслідком активного міжнародного поділу праці через рух капіталів і перетворення їх на глобальний капітал. Водночас не можна залишати поза увагою зміни, що відбуваються не лише в економіці, а й у публічно-політичній сфері в разі неготовності держав до негативних наслідків глобалізації [3, с. 205].

Звісно, суверенітет – це надважлива ознака, особливість держави, яка виражається в її цілковитій державотворчій та правотворчій самостійності, вищості у внутрішній та незалежності в зовнішній політиці, тому що держава тут є одночасно вищою владою та першоджерелом влади. Варто зауважити, що у внутрішньому вимірі суверенітет є ідеєю остаточної та абсолютної влади в політичному співтоваристві, де суверенітет і держава пов'язані нерозривно. [3, с. 207]

Проте історично склалося так, що розмивання кордонів може у свідомості особи й громадянина призвести до негативних екзистенціальних та суспільно-політичних наслідків. Власне тому проблема жорстких і м'яких політичних кордонів потребує різного обґрунтування, особливо в аспектах філософсько-політичних та культурно-антропологічних [11, с. 238]:

- для м'яких кордонів характерним є менша контрольованість під час перетину державного кордону, що забезпечує кращу переміщуваність у просторі людей, товарів і послуг, що додатково позитивно сприяє туристичному потоку та розвитку міжнародної торгівлі;
- для жорстких кордонів характерним є високий рівень безпеки та захисту державних інтересів, що також впливає на обмеження свободи переміщення та призводить до певної ізоляції країни від міжнародної спільноти.

Звичайно, кордон є невід'ємною ознакою суверенітету будь-якої держави, і, зокрема, важливим елементом формування єдиного територіально цілого організму. Державний кордон є юридично визначеним, тобто, фактично встановленою «штучною» лінією на землі та воді, і до того ж – вертикальною площиною, що проходить в повітряному просторі та на водних просторах, встановлюючи межі території конкретної держави та сферу її суверенітету. Кордон є важливим компонентом геополітичної

ситуації на міжнародній арені, особливо в контексті посягань на територію. Кордони варто розглядати як певний елемент міжнародних відносин і розвитку нашої цивілізації [11, с. 238]

За Дж. Сіммонсом існує п'ять основних складових територіальних прав держави [Цит. за 12, с. 28]:

- право юрисдикції над усіма індивідами, які перебувають на території держави;
- право контролю в межах своїх кордонів над своїми ресурсами, за винятком приватної власності;
- право оподаткування та регулювання економічної діяльності приватних осіб;
- право контролю або заборони руху через кордони та територію;
- право обмежувати або забороняти поділ території.

Так, швидкий розвиток глобалізації як тенденція світової економіки супроводжується посиленням відмінностей не тільки на національному рівні, а й на локальному, що є актуальним питанням, яке потребує встановлення більш збалансованого та справедливого порядку на міжнародному рівні задля успішного функціонування світової економіки загалом [13, с. 119].

Історичний еккурс у глобальну інтеграцію, особливо в безпекову сферу, надає можливість спостерігати розбудову системи протидії глобальним та гібридним загрозам шляхом формування «стратегічної автономії» та забезпечення «стійкості» ЄС. Участь України в цьому процесі потребує створення чіткого балансу між шляхами та можливостями інтеграції нашої країни, що, своєю чергою, зумовлює необхідність подальших досліджень у цій сфері [14, с. 102].

Відповідно результатів до аналізу, здійсненого М. М. Трещовим, Україна у 2020 році за інтегральним показником глобалізаційних процесів посіла 44 місце з 203 країн. Таким чином, можна вважати, що наша країна перебуває на правильному шляху [15, с. 222].

Висновки

Звичайно, глобалізація має широкий вплив на різні аспекти повсякденного життя людини й громадянина, а також на принципи та цінності міжнародного права.

З позитивних рис глобалізації варто зазначити зростання обсягів міжнародної торгівлі, активізацію обміну капіталом, інформацією та культурними й соціальними цінностями, підвищення людиноорієнтованості, що, зокрема, сприяє збільшенню довіри між країнами.

Вважаємо, що в умовах глобалізації світового співтовариства є надзвичайно важливим зберегти національну та культурну ідентичність, сприяти розвитку нації та принципів правової держави, зокрема шляхом збереження м'яких кордонів.

Так, у процесі глобалізації та зміщення фокуса уваги з національного на міжнародний національний суверенітет стикається з окремими викликами, зокрема відповідними обмеженнями, започаткованими міжнародними договорами та стандартами, які необхідно уніфікувати й кодифікувати локально. Навіть у такому розрізі глобалізаційних процесів, як, наприклад, кризові ситуації, держава отримує багато заохочень, зокрема, фінансових.

Безперечно, баланс між національним суверенітетом та забезпеченням співпраці є необхідним для ефективного розв'язання глобальних проблем.

Проте державі вкрай необхідно звернути увагу на різного роду загрози, що постають на рівні національної безпеки та суверенітету, збереження яких є одним з основних обов'язків держави.

Список використаних джерел

1. Міжнародні відносини: соціокультурний вимір XXI ст.: монографія / За заг. ред. докт. політ. наук, проф. І.О. Костиря. Київ: КНУКіМ. 2024. 248 с. URL: https://www.kmv.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/2024_mizhnarodni_vidnosyny_socziokulturnyj_vymir_monografiya.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
2. Герасіна Л. М., Требін М. П. «Злами світосистеми»: глобальні зрушення та гібридні виклики. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2020. №4(47). С. 72–93. URL: <http://econvisnyk.dstu.dp.ua/index.php/2075-7190/article/view/218961> (дата звернення: 20.04.2024).
3. Євтушенко О., Горенко Ю. Національна держава в умовах глобалізації та глобальної демократії. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2024. № 23. С. 199–224. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/411/384> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Васильєв С. В. Концепції правової глобалізації. Наукові записки. Серія: Право. 2023. № 14: С. 12–17. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/288/291> (дата звернення: 20.04.2024).
5. Розвиток світового ринку праці в умовах глобалізації: трансформаційний дискурс. Монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. П. Калініної, д-ра екон. наук, проф. О. В. Булатової. Вінниця: ТВОРИ, 2022. 221 с. URL: https://repository.mu.edu.ua/jsru/bitstream/123456789/3572/1/Монографія_Калініна_Булатова_14.01.23%20з%20обкладинкою.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
6. Львова Є. О. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування: дис. доктора юрид.наук за спец.: 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право». Київ: НАУ, 2020. 407 с. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/43834> (дата звернення: 20.04.2024).
7. Логвинський Г. В. Компаративістський аналіз законодавства зарубіжних країн про посягання на захисника чи представника особи. *Znanstvena misel journal*. 2021. № 55 (2). С. 18-21. URL: <http://www.znanstvena-journal.com/wp-content/uploads/2021/06/Znanstvena-misel-journal-№55-2021-Vol-2.pdf#page=18> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Харламов М., Чиркіна-Харламова М. Політика умиротворення в міжнародних відносинах. *Політичні трансформації сучасного суспільства* : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22.02.2024). Полтава: ПДАУ, 2024. С. 198-200. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19966/1/%23%20Тези%20%20КОНФ.%202024_%20ПОЛІТИЧНІ%20ТРАНСФОРМАЦІЇ%20СУЧАСНОГО%20СУСПІЛЬСТВА.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
9. Легкодух В. В. Пропаганда як інструмент гібридної війни Росії проти України: 2014–2021 рр. *Development trends in social science in the era of digitalization: Scientific monograph*. Рига, Латвія, 2023. С. 193–219. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/304/8441/17619-1> (дата звернення: 20.04.2024).
10. Саган О. В. Протидія медіа-інформаційному тероризму як питання національної безпеки України: дис. ... канд. політ.наук за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки). Київ, 2021. 224 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-04/06.04.2021-sagan-o.-dis.rab.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).

11. Чепегін І.В. До проблеми визначення м'яких і жорстких політичних кордонів в історичному та філософському контекстах. *Культурологічний альманах*. 2023. № 3. С. 237–242. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/251/234> (дата звернення: 20.04.2024).
12. Матвеєв О. В. Правове регулювання прикордонної діяльності у сучасній державі: загальнотеоретичне і компаративне дослідження: дис. ... на здобуття ступеня «Доктор філософії» за спеціальністю 081 «Право». Одеса, 2023. 241 с. URL: https://docs.mgu.edu.ua/docs/dysertat_matveev.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
13. Радзієвська С. О. Регіоналізація світової економіки як суперечливий шлях її трансформації у глобальну економіку. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 118–126. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/56177/1/Радзієвська.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).
14. Білоконь М. В. Європейська інтеграція в контексті глобальних викликів та гібридних загроз. *Публічне управління XXI століття: портал можливостей. Академічна відповідь на гібридні загрози*: зб. тез XX міжнар. наук. конгресу. Харків, 2020. С. 100-103. URL: <https://www.blockchainukraine.org/wp-content/uploads/2021/07/yak-stimulyuvati-ekonomichne-zrostannya-v-ukrayini-alternativni-mozhlivosti-vid-czifrovoyi-ekonomiki-cherez-rozrobnennya-teoremi-kouza.pdf#page=100> (дата звернення: 20.04.2024).
15. Трещов М. М. Україна на шляху до євроінтеграції: глобалізаційний контекст. *Науковий вісник: державне управління*. № 3 (9). С. 215–235. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/197> (дата звернення: 20.04.2024).